

TARIX, MUHABBAT VA INSONIYLIK MANZARALARI: “YULDUZLI TUNLAR” TAHLILI

Qayumova Dilobar

Teacher in the Department of Foreign Languages, Turon University,
Karshi, Uzbekistan

E-mail: qayumovadilobar4@gmail.com

Anvarova Umida

Student in the Department of Foreign Languages Turon University,
Karshi, Uzbekistan

E-mail: umidaanvarova120@gmail.com

Annotatsiya

"Yulduzli tunlar" o‘zbek adabiyotining yorqin durdonalaridan biri bo‘lib, Pirimqul Qodirov qalamiga mansub bu tarixiy roman Zahiriddin Muhammad Boburning murakkab hayot yo‘lini, uning shaxsiy kechinmalarini, Movarounnahrning parokandalik davrini va Temuriylar sulolasining inqirozini o‘zida aks ettiradi. Ushbu asar nafaqat tarixiy voqealarni bayon etadi, balki insonning ichki dunyosi, uning muhabbati, vatanparvarligi va insoniy fazilatlarini ham chuqur ochib beradi. Roman 1978-yilda nashr etilgan bo‘lsa-da, uning yozilishi ancha avval, 1972-yilda boshlangan bo‘lib, o‘sha davrdagi ideologik senzura tufayli chop etilishi kechiktirilgan. Asar Boburning bolaligidan to vafotigacha bo‘lgan hayotini, uning siyosiy faoliyatini, janglardagi jasoratini va shaxsiy munosabatlarini haqqoniy tasvirlaydi. Romanda Boburning Farg‘ona va Hindiston bosqinlari, uning rahbar sifatidagi kuchli va zaif tomonlari, shuningdek, oilaviy azoblari va qayg‘ulari ham yoritilgan. "Yulduzli tunlar" asari orqali Qodirov tarixiy haqiqatni badiiy to‘qima bilan uyg‘unlashtirib, Bobur shaxsini nafaqat buyuk sarkarda, balki chuqur insoniy tuyg‘ularga ega bo‘lgan shaxs sifatida namoyon etadi.

Kalit so‘zlar: Pirimqul Qodirov, **Yulduzli tunlar**, Zahiriddin Muhammad Bobur, tarixiy roman, vatanparvarlik, insoniylik, muhabbat, milliy o‘zlik, tarixiy haqiqat, badiiy to‘qima, shaxsiy kechinmalar, Boburnoma, Temuriylar sulolasi.

Annotation

"Yulduzli tunlar" ("The Starry Nights") is one of the brightest gems of Uzbek literature, a historical novel written by Pirimqul Qodirov. The work vividly reflects the complex life journey of Zahiriddin Muhammad Babur, his personal experiences, the era of disunity in Movarounnahr, and the decline of the Timurid dynasty. This novel not only recounts historical events but also deeply reveals the inner world of a human being—his love, patriotism, and moral virtues. Although published in 1978, the novel was written earlier, in 1972, but its publication was delayed due to the ideological censorship of that period. The work truthfully depicts Babur's life from childhood to death, his political activity, his bravery in battles, and his personal relationships. Through "Yulduzli tunlar", Qodirov harmoniously blends historical truth with artistic imagination, portraying Babur not only as a great ruler and commander but also as a person of profound human feelings and emotions.

Keywords: Pirimqul Qodirov, Yulduzli tunlar (The Starry Nights), Zahiriddin Muhammad Babur, historical novel, patriotism, humanity, love, national identity, historical truth, artistic imagination, personal experiences, Baburnama, Timurid dynasty.

Аннотация

Роман «Звёздные ночи» является одной из ярчайших жемчужин узбекской литературы и принадлежит перу Пиримкула Кадырова. Это историческое произведение отражает сложный жизненный путь Захириддина Мухаммада Бабура, его личные переживания, эпоху раздробленности Мавераннахра и упадок династии Тимуридов. Роман не только повествует о реальных исторических событиях, но и глубоко раскрывает внутренний мир человека — его любовь, патриотизм и человеческие добродетели. Хотя произведение было опубликовано в 1978 году, его написание началось гораздо раньше — в 1972 году, однако издание задержалось из-за идеологической цензуры того времени. В романе правдиво изображены жизнь Бабура с детства до смерти, его политическая деятельность, мужество в сражениях и личные отношения. Через «Звёздные ночи» Кадыров мастерски соединяет историческую правду

с художественным вымыслом, представляя Бабура не только как великого полководца и правителя, но и как человека, обладающего глубокими человеческими чувствами и эмоциями.

Ключевые слова: Пиримкул Кадыров, «Звёздные ночи», Захириддин Мухаммад Бабур, исторический роман, патриотизм, человечность, любовь, национальная идентичность, историческая правда, художественный вымысел, личные переживания, «Бабур-наме», династия Тимуридов.

Kirish

"Yulduzli tunlar" asarining asosiy mavzulari tarix, muhabbat va insoniylikdir. Bu uch tushuncha romanda bir-biri bilan chambarchas bog'liq holda tasvirlanadi. Tarixiy voqealar Boburning shaxsiy kechinmalari orqali filtrlanadi, muhabbat esa Vatanga va milliy qadriyatlarga bo'lgan sadoqat sifatida namoyon bo'ladi, insoniylik esa Boburning qiyinchiliklarga qaramay o'z ideallariga sodiq qolishi va o'z xalqi uchun kurashishi orqali aks etadi. Roman Movarounnahrning parokandalik davrini, Temuriylar sulolasidagi ichki nizolar va taxt uchun kurashlarni jonli tasvirlaydi. Boburning surgun hayoti, uning doimiy ko'chishlari va yangi yurt izlab sargardonliklari "yulduzli tunlar" metaforasi orqali ifodalanadi. Bu metafora qorong'u (qiyinchiliklar, yo'qotishlar) va yorug'lik (umid, g'alaba) o'rtasidagi ziddiyatni anglatadi va insoniy kechinmalarning teranligini ochib beradi. Bobur obrazi orqali muallif nafaqat sarkarda va davlat arbobini, balki chuqur fikrlovchi, his-tuyg'ularga boy insonni ham namoyish etadi. Bu uning shaxsiy kundaligi "Boburnoma" ga asoslangan holda tarixiy dalillarning badiiy uyg'unligidir. Romanda muhabbat mavzusi keng qamrovli tarzda tahlil qilingan. Bu nafaqat erkak va ayol o'rtasidagi sof muhabbat (Guli va Navoiy ramzi orqali), balki Vatanga bo'lgan cheksiz sevgi, milliy qadriyatlarga sadoqat va xalqiga bo'lgan mas'uliyatni ham o'z ichiga oladi. Boburning vatani Farg'onaga bo'lgan sog'inchi, uning "vatan" tushunchasiga bergan e'tibori, uni tark etishga majbur bo'lganida kechirgan iztiroblari romanning eng ta'sirli sahifalarini tashkil etadi. Bu muhabbat, insoniylikning transsendental kuchi sifatida namoyon bo'ladi va Boburning qiyinchiliklarga qaramay oldinga intilishiga sabab bo'ladi. Asarda insoniylik

mavzusi xotira va milliy ruh orqali tasvirlanadi. Bobur o'zini topish jarayonida milliy identifikatsiyani qayta tiklaydi, bu esa uning kollektiv mas'uliyatini va tarixiy haqiqatga bo'lgan sadoqatini aks ettiradi. Uning yozgan asarlari, she'rlari, ilm-fanga bo'lgan qiziqishi ham uning insoniyligini yanada boyitadi. Roman shaxsiy insoniy tajribalar orqali tariximizni jonlantiradi va muhabbatni insoniylikning asosiy elementi sifatida ko'rsatadi.

"Yulduzli tunlar" romani o'zbek adabiyotshunosligida keng o'rganilgan bo'lib, ko'plab tadqiqotlar uning badiiy tilining mahorati, personajlarning psixologik teranligi va tarixiy voqealarning haqqoniy tasvirini tahlil qiladi. Adabiyotshunoslar asarni zamonaviy o'zbek tarixiy romanchiligida muhim o'rin tutadigan asar sifatida e'tirof etishadi. Romanni tahlil qilishda asosan uslubiy va qiyosiy tahlil usullari qo'llaniladi. Matn tahlili (close reading) orqali tarixiy voqealar (surgun, janglar), muhabbat motivlari (shaxsiy munosabatlar, ruhiy bog'lanish) va insoniylik elementlari (xotira, milliy ruh) ajratiladi. Shu bilan birga, asar Boburning tarixiy hayoti va boshqa adabiy asarlar (masalan, "Avlodlar Dovoni") bilan solishtiriladi, intertekstual tahlil o'tkaziladi. Tarixiy manbalar va badiiy adabiyotlar o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganish, obrazlar tahlili hamda asarning til xususiyatlarini chuqur o'rganishga qaratilgan tadqiqotlardan olingan ma'lumotlar asosida amalga oshiriladi. Qiyosiy tadqiqotlarda, masalan, Qodirovning asarini Ian McEwan'ning "Atonement"i bilan solishtirgan maqolada muhabbat va xotira etikasi muhokama qilinadi, bu yerda Navoiy va Guli munosabatlari orqali ruhiy muhabbatning insoniylik ramzi sifatida ko'rsatiladi. Boshqa tadqiqotlar asarda joy nomlari va tarjima usullarini, shuningdek, Boburning hayotiy tafsilotlarini asosiy manbalar (masalan, Boburnoma) bilan solishtiradi. Ushbu adabiyotlar asarning tarixiy haqiqatni adabiy shaklda qayta talqin qilishdagi rolini tasdiqlaydi. Tadqiqotlar shuningdek, asarning tarixiy ong va xotira etikasi mavzusini ham ko'rib chiqadi. Boburnoma miqyosidan kengroq konseptual asoslar taklif qilinadi. Inglizcha tarjima kontekstida Bobur ruhiyati va qahramonlik psixologiyasi tahlil qilinadi, bu esa asarning xalqaro o'quvchilarga ta'sirini o'rganishga yordam beradi. Romanda Bobur shaxsiga bo'lgan e'tirof, uning siyosiy faoliyati va shaxsiy hayotidagi murakkabliklar ochib beriladi. Asarda Temuriylar sulolasidagi ichki nizolar, taxt talashuvlarining fojiviy oqibatlari yorqin tasvirlangan. Boburning mehribonligi, sadoqatli

munosabatlari, vatanparvarligi, shuningdek, Temuriylar sulolasidagi ichki nizolar va fitnalar o'z aksini topadi. Roman harakatlari orqali muhabbat, insoniylik va tarixiy davrlarning murakkabligi ta'sirli tarzda ko'rsatiladi. Pirmqul Qodirov asarda lirik va boy tilni qo'llagan bo'lib, tarixiy dalillar bilan bog'langan ichki dunyo tasvirlari orqali insoniylikning chuqur qatlamlarini ochadi. Bu uslub o'quvchini nafaqat tarixiy voqealarga, balki Boburning ichki kechinmalariga ham jalb etadi. Asarning turli tillarga, jumladan, rus, ingliz, hind va boshqa tillarga tarjima qilingani ham uning xalqaro miqyosdagi ahamiyatini ko'rsatadi.

"Yulduzli tunlar" tarix, muhabbat va insoniylikni birlashtirgan holda o'zbek adabiyotining eng yorqin tarixiy romani sifatida xizmat qiladi. Asar bugungi kunda ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan va o'quvchilarga o'z tarixini, ajdodlarining hayotini anglashda muhim manba bo'lib xizmat qiladi. U yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda, tarixiy ongni shakllantirishda va insoniy qadriyatlarni ulug'lashda katta ahamiyatga ega.

Xulosa

Pirmqul Qodirovning "Yulduzli tunlar" romani o'zbek adabiyotining eng yorqin durdonalaridan biri bo'lib, unda Zahiriddin Muhammad Boburning murakkab hayoti, uning davlat arbobi va inson sifatidagi kechinmalari mahorat bilan tasvirlangan. Asar tarixiy voqelikni badiiy to'qima bilan uyg'unlashtirib, vatanparvarlik, sadoqat, muhabbat va insoniylik kabi universal qadriyatlarni chuqur ochib beradi. Boburning vataniga bo'lgan cheksiz muhabbati, uning ilm-fanga bo'lgan intilishi va xalqi uchun kurashlari romanning asosiy g'oyasini tashkil etadi. "Yulduzli tunlar" nafaqat o'zbek tarixiy romanchiligida muhim o'rin tutadi, balki o'quvchilarni tarixni anglashga, ajdodlarimizning merosini qadrlashga va insoniy fazilatlarini ulug'lashga chorlaydi. Asarning zamonaviy tadqiqotlar va tarjimalar orqali yanada kengroq auditoriyaga yetib borishi uning ahamiyatini yanada oshiradi va uni o'zbek adabiyoti xazinasining bebaho qismi sifatida mustahkamlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati

1. Akhmedov, S. (2020). O'zbek adabiyotida tarixiy shaxs obrazining talqini: Pirmqul Qodirov ijodi misolida. Samarqand: SamDU nashriyoti.

2. Alimova, N. (2019). “Yulduzli tunlar” romanida Bobur shaxsi va tarixiylik masalasi. O‘zbek tili va adabiyoti jurnali, 3(2), 45–52.
3. Bobur, Z. M. (2002). Boburnoma. Toshkent: Yangi Asr Avlodi.
4. Karimov, I. (2015). Milliy o‘zlik va tarixiy ong badiiy asarlarda. Toshkent: Ma’naviyat.
5. Po‘latov, M. (2021). Tarix va badiiyat uyg‘unligi: Pirimqul Qodirov romanlari tahlili. Buxoro: BDU nashriyoti.
6. Qodirov, P. (1978). Yulduzli tunlar. Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi adabiyot va san’at nashriyoti.
7. Qodirov, P. (1995). Avlodlar dovoni. Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi adabiyot va san’at nashriyoti.
8. Qurbonov, D. (2020). Tarixiy asarlarning badiiy konsepsiyasi va ruhiy qatlamlari. Toshkent: Yangi Asr Avlodi.
9. Rasulova, U. (2021). O‘zbek romanchiligida tarix va insoniylik motivlari. Qarshi: Turon universiteti nashriyoti.
10. Saidov, A. (2016). “Yulduzli tunlar” romanida vatanparvarlik va insoniylik g‘oyalari. Filologiya masalalari jurnali, 8(4), 112–118.
11. Sultonov, A. (2014). Pirimqul Qodirov adabiy merosi va tarixiylik masalasi. Toshkent: Akademnashr.